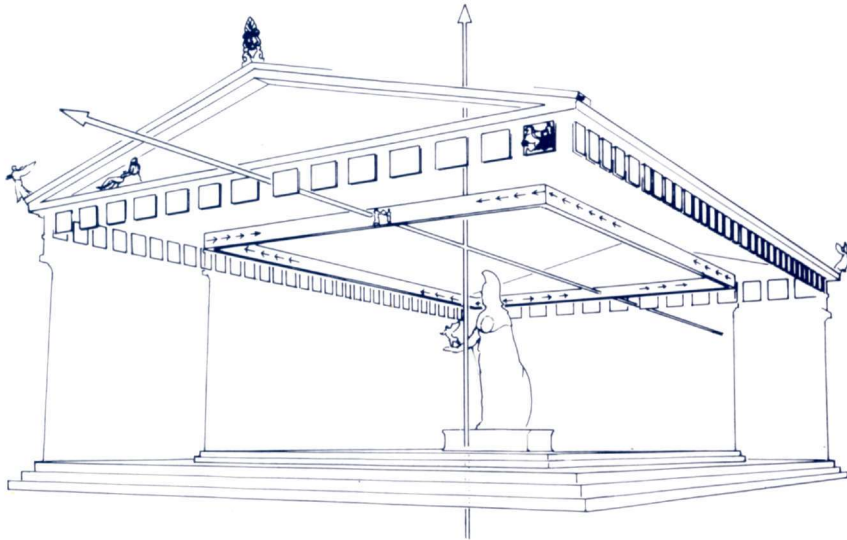

Μια Μέρα στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως

Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ ΚΟΣΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

Ο όρος διάκοσμος με την σημερινή του επιφανειακή σημασία δεν αποδίδει την αρχαία σημασία του πράγματος και ιδίως του γλυπτικού κόσμου. Αυτός ο τελευταίος αποτελούσε κύρια και υψηλή δημιουργία παράλληλη προς την ίδια την ναοδομία με την οποία συνυπηρετούσε κοινούς σκοπούς όπως τη θεραπεία του θείου, την έκφραση πολιτιστικών αξιών και ακόμη τον υπαινιγμό πολιτικών ιδεών και απόψεων. Ασφαλώς όμως η πιο άμεση και απτή λειτουργία του ήταν η παραστατική και αφηγηματική.

Η θέση των διαφόρων γλυπτικών ενοτήτων στο κτήριο παρουσιάζει τα εξής αξιοσημείωτα:

- Ιωνική, δηλαδή συνεχή ζωφόρο σε μεγάλο ύψος, στις τέσσερις πλευρές του σηκού.
- Γλυπτές παραστάσεις στο σύνολο των μετοπών (92) και όχι σε μερικές μόνο, όπως συμβαίνει στους περισσότερους δωρικούς ναούς.
- Καθ' ύψος ιεράρχηση σε τρία κοσμικά επίπεδα. Το πρώτο της ζωφόρου είναι μάλλον επίγειο εφ' όσον στο μεγαλύτερο μέρος τους περιέχει θνητούς. Το δεύτερο της δωρικής ζωφόρου (92 μετόπες) είναι το ενδιάμεσο εφ' όσον περιέχει μυθικά θέματα. Το τρίτο και ανώτερο είναι το επουράνιο με θεϊκά κυρίως θέματα.
- Κατά μήκος ιεράρχηση.

Η ανατολική πλευρά της ζωφόρου είναι η κυριότερη και επισημότερη, εφ' όσον περιέχει και τους θεούς του Ολύμπου, αλλά και τους επωνύμους ήρωες.

Στις ανατολικές και μόνο μετόπες παρίστανται κυρίως οι θεοί (Γιγαντομαχία).

Στο Ανατολικό αέτωμα δεν παρίστανται ημίθεοι, ήρωες και θεϊκές προσωποποιήσεις όπως στο Δυτικό, αλλά μόνον θεοί και ακόμη σ' αυτό μόνον ο ίδιος ο Δίας.

Η Ιεράρχηση αυτή φέρνει στον νου το ανάλογο που ισχύει και για τις χριστιανικές εκκλησίες:

Παντοκράτωρ στον Τρούλλο, Πλατυτέρα στην Αψίδα δευτερεύοντες Άγιοι σε δευτερεύουσες θέσεις κ.λπ.

Οι γλυπτικές ενότητες, συντίθενται σύμφωνα με αρχές που εκπηγάζουν από την επιθυμία ορθής εκμετάλλευσης των αρχιτεκτονικών πλαισίων όπως το τετράγωνο της μετόπης που δεν επιτρέπει συνέχεια, το επίμηκες της ιωνικής ζωφόρου που δεν ευνοεί την ασυνέχεια και το τρίγωνο του αετώματος που θέτει ειδικούς περιορισμούς υψών και ιεραρχιών.

Παρά την ασυνέχεια των μετοπών και την θεματική διαίρεσή τους σε τέσσερις ομάδες (Γιγαντομαχία στα ανατολικά, Ιλίου πέρσις στα βόρεια

Κενταυρομαχία στα νότια και Αμαζονομαχία στα δυτικά), κοινή ιδιότητα τις ενώνει σφιχτά: Η έννοια του αγώνος ανάμεσα σε δύο αντιπάλους, όποιοι κι αν είναι αυτοί. Δεν είναι τυχαίο ότι η μυθοπλαστική φαντασία των αρχαίων είχε πλάσει και θεό-προσωποποίηση με το όνομα Αγών.

Στις μετόπες του Παρθενώνος η έκφραση του Αγώνος είναι αξεπέραστη και καθίσταται σύμβολο της αέναης πάλης των αντίθετων και αντίρροπων δυνάμεων στη φύση, την ανθρώπινη κοινωνία και την ανθρώπινη ψυχή. Στο σύνολό του ο αγών είναι αμφίρροπος και για τούτο χωρίς τέλος. Έτσι η ίδια η έκβαση γίνεται ασήμαντη λεπτομέρεια έναντι της διαδικασίας. Το βαθύ νόημα του έργου δείχνει την τεράστια πνευματική ωριμότητα της κοινωνίας που το δημιούργησε και την πνευματική απόστασή του από την τέχνη των γειτόνων για την οποία το πλησιέστερο θέμα είναι μόνο η μετά τον πάντα κερδισμένο αγώνα ταπείνωση του νικημένου εχθρού (π.χ. Τροπαιοφόροι Φαραώ, Ασσύριοι βασιλείς κ.λπ.).

Η συνεχής ζωφόρος, υψηλά στις τέσσερις πλευρές του σηκού με θέμα την μεγάλη Παναθηναϊκή εορτή παρουσιάζει συνεχή, αλλά κυματοειδή κίνηση από τα δυτικά, κατά μήκος της βόρειας και νότιας πλευράς, ως το μέσον της ανατολικής όπου τελείται η παράδοση του πέπλου της θεάς. Εκατέρωθεν παρίστανται οι δώδεκα θεοί και μετά απ' αυτούς οι επώνυμοι ήρωες, μυθικοί γενάρχες των Αθηναίων από τους οποίους είχαν ληφθεί και τα ονόματα των φυλών δηλαδή των διοικητικών ομάδων της Αθηναϊκής πολιτείας. Με την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας το 508 π.Χ. οι φυλές αρχικά τέσσερις είχαν ανασχηματισθεί σε δέκα.

Η αριθμητική σύνθεση ιπέων, αρμάτων και

επιβατών, μουσικών, και άλλων προσώπων αλλά και ζώων αντιστοιχεί τόσο στον παλιό αριθμό τέσσερα όσο και στον νέο αριθμό δέκα ώστε να απηχεί τον δημοκρατικό ανασχηματισμό και να επιδεικνύει τους θεσμούς και την πολιτεία. Τα ανάγλυφα, εξαιρετικά χαμηλά και συγχρόνως με πολλαπλά επίπεδα βάθους είναι εξίσου καλά ορατά και από πλάγιες θέσεις. Με πρόσθετα μεταλλικά στοιχεία (όπλα, σκεύη κ.λπ.) ως και χρώματα σ' όλες τις επιφάνειες η ζωφόρος ήταν αρχικά πολύ καλύτερα ορατή απ' όσο είναι σήμερα το μέρος της που παραμένει στην θέση του στην δυτική πλευρά του σηκού.

Στα αετώματα του Παρθενώνος παρατηρείται μία μεγαλοφυής πλήρωση του μειούμενου προς τα άκρα ύψους με μορφές που διατηρούν το μέγεθος τους σχετικά αμείωτο και χωρούν μόνο χάρις στην ιδιαίτερη στάση του σώματος. Η δεδομένη σταθερή τριγωνική μορφή των αετωμάτων, αξιοποιήθηκε από τους δημιουργούς του ναού για την ιεραρχική ανάπτυξη των θεμάτων. Θέμα του ανατολικού αετώματος η Γέννηση της Αθηνάς από τον Δία παρόντων των άλλων θεών. Θέμα του δυτικού αετώματος ο διαγωνισμός μεταξύ Αθηνάς και Ποσειδώνος για την κηδεμονία της Αττικής παρόντων θεών, μυθικών ηρώων και άλλων θεοτήτων που σε μεγάλο βαθμό ήσαν προσωποίσεις της Αττικής γης, και κυρίως των υδάτινων στοιχείων της, τόσο απαραίτητων για την ζωή και την γεωργία.

Η σπουδαία θέση του Ποσειδώνος αμέσως δίπλα στην Αθηνά συμβολίζει την σημασία που απέδιδε το κράτος στη ναυτιλία, όμως η επικράτηση της Αθηνάς υπαινίσσεται την κυριαρχία των Αθηναίων επάνω στους ναυτικούς, κυρίως, συμμάχους των.

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΑΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ – ΤΑ ΑΝΑΘΗΜΑΤΑ

Μια από τις βασικές πράξεις των αρχαίων μέσα στα ιερά ήταν η ανάθεση δηλ. η αφιέρωση αντικειμένων. Η ανάθεση ήταν άλλοτε ιδιωτική και άλλοτε δημόσια. Γενικώς αποτελούσε εκπλήρωση ενός ηθικού χρέους.

Διακρίνονται τα καθ' αυτό αναθήματα τα οποία έχουν κυρίως θρησκευτικό χαρακτήρα και τα τιμητικά μνημεία τα οποία έχουν κυρίως κοινωνικό-πολιτικό χαρακτήρα.

Για τους καλλιτέχνες τα αναθήματα αποτελούσαν το καλλίτερο αντικείμενο έκφρασης της τέχνης τους και έφεραν πάντα επιγραφές που δήλωναν τον αναθέτη, τον καλλιτέχνη, τον λόγο της αναθέσεως και την θεότητα στην οποία απευθυνόταν η ανάθεση.

Τα αναθήματα ήσαν ποικίλων τύπων και μεγεθών απλά αγάλματα, ανδριάντες, σύνολα και

συμπλέγματα περισσότερων μορφών, ανάγλυφα σε στήλες, πολύτιμα σκεύη και έπιπλα, όπλα πολυτελή και λάφυρα, αρχιτεκτονικές μορφές, όπως πεσσοί, κίονες κ.λπ., συμβολικοί τρίποδες, ομοιώματα πλοίων κ.ά.

Τα αναθήματα ήσαν αναλόγως με το είδος τους, μαρμάρινα ή ορειχάλκινα ή σιδερένια ή ξύλινα ή πήλινα. Την εμφάνισή τους πλούτιζαν χρωματικές κοσμήσεις και επιχρυσώσεις.

Σήμερα σώζονται σχεδόν μόνον τα μαρμάρινα και αυτά θραυσμένα, αποχρωσμένα και γυμνωμένα από τα συμπληρωματικά τους στοιχεία. Όμως περισσότερα, σπουδαιότερα, τελειότερα και πολυτιμότερα ήσαν κάποτε τα ορειχάλκινα. Το σπουδαιότερο απ' αυτά ήταν η γιγάντια Πρόμαχος Αθηνά, το παλαιότερο έργο του Φειδίου.

Μανόλης Κορρές